
Magnus Sverke, Anders Sjöberg & Gary N Chaison

Medlemsaktivitet efter fackliga sammanslagningar

När Beklädnads och Fabriks blev Industrifacket*

Vi har studerat betydelsen av en sammanslagning av två svenska fackförbund för olika typer av medlemsaktivitet. Den litteratur som finns på området förutspår att sammanslagningar kan leda till negativa effekter på medlemmarnas deltagande eftersom de skapar stora förbund med centraliserad ledning och administration. Enkätdata från medlemmar i de sammanslagna förbunden och ett jämförelseförbund såväl före som efter samgåendet indikerar emellertid inte någon påtaglig nedgång i fackligt deltagande. Resultaten diskuteras i ett nationellt sammanhang av svenska fackförbundssammanslagningar och det sätt varpå sammanslagningar förhandlas fram, presenteras och implementeras för att bibehålla medlemsaktiviteten.

Sedan början av det förra århundradet har LO förordat industriförbundsprincipen och principen ”ett avtal och ett förbund på varje arbetsplats” (LO 1991, s 27). Denna strävan efter breda men klara organisationsgränser har gjort LOs organisationsplaner till starka tillskyndare av fusioner mellan de egna fackförbunden (Abrahamsson 1993). LO har

emellertid gått varsamt fram med kraven på sammanslagningar och balanserat önskemålen om rationaliseringar av den fackliga strukturen med en omsorg om att inte lägga sig i medlemsorganisationernas interna förhållanden (Hadenius 1976).

På 1960- och det tidiga 1970-talet gick en fusionsvåg över Sverige, både på nationell och lokal facklig nivå. Från 1960 fram till 1973 föll antalet förbund inom LO från 44 till 25 och antalet lokalavdelningar mins-

Magnus Sverke är docent i psykologi och verksam vid Psykologiska institutionen, Stockholms universitet, **Anders Sjöberg** är fil dr i psykologi och redaktör på Psykologiförlaget, **Gary N Chaison** är professor i Industrial Relations och verksam vid Graduate School of Management, Clark University (Massachusetts, USA).

---

* Artikeln bygger på en rapport som presenterades vid *Third International Conference on Emerging Union Structures*, Canberra, Australien, 1-4 december 1997. Ett stort tack riktas till Ann-Britt Hellmark som översatt stora delar av texten. Våra studier av sammanslagningen har finansierats av Arbetslivsinstitutet och Rådet för arbetslivsforskning.

kade från 8 000 till 2 000 (D'Agostino 1987; Molin 1991). Denna strömlinjeformning av den fackliga rörelsen motiverades av den tilltagande centraliseringen av avtalsförhandlingarna och förstärktes av LOs solidariska lönepolitik och korporatism (Hadenius 1976; Korpi 1978). Men fusionsvågen medförde också starka farhågor bland de fackliga ledarna inför möjligheten att den traditionellt sett nära kontakten mellan ledning och medlemmar skulle komma att offras i strävan att bygga stora fackförbund med centraliserat beslutsfattande (Hadenius 1976; Lewin 1977). Det här var frågor som naturligtvis dryftades inom LO.

Hur går det med medlemmarnas fackliga intresse i samband med dessa förändringar, hur fungerar medlemsinflytande och hur förenar man kraven på effektivitet med kravet på demokrati och inflytande? (LO 1969, s 12).

Det ökande avståndet mellan ledning och medlemmar som följer av centralisering kan naturligtvis underminera den fackliga demokratin. De fackliga organisationernas lösning på detta problem var att kombinera centraliseringen med en ökning av antalet arbetsplatsorganisationer (Jobring 1986; Kjellberg 1983; Molin 1991). Trots detta fanns en oro att processen gått för långt, att den nära kontakten mellan fackliga ledare och medlemmar underminerades i de stora sammanslagna förbunden. Några år efter sammanslagningens vågen konstaterade Lewin (1977) att närmare tre fjärdedelar av medlemmarna ansåg att deras inflytande i facket hade minskat efter sammanslagningarna. Sjunkande medlemstal och rivalitet mellan förbunden var några av symptomen på fackets minskande legitimitet under denna period (Allvin & Sverke 2000; Nilsson & Sandberg 1988; Streeck 1988). Delvis

som en följd av detta minskade antalet fackliga sammanslagningar under närmare två decennier då i princip inga sammanslagningar genomfördes.

Under det senaste decenniet har vi återigen bevitnat en ökning av antalet sammanslagningar. På LO-sidan markeras detta av att Beklädnads och Fabriks gick samman i Industrifacket 1993, att Gruv uppgick i Metall 1994, att Sjöfolksförbundet och Statsanställdas förbund gick samman och bildade SEKO 1995, att Skogs- och träfacket bildades genom en fusion av trä- och skogsarbetareförbunden 1998 samt att Bleck och plåt uppgick i Metall år 2000. Den svenska utvecklingen är en del av en internationell trend där allt fler fackförbund funderar på sammanslagningar för att råda bot på sjunkande medlemstal, finansiella svårigheter och administrativ ineffektivitet till följd av bristen på stordriftsfördelar. Från organisationernas håll lyfter man, såväl i Sverige som internationellt, fram sammanslagningar som en snabb och säker väg till ökad förhandlingstyrka och politisk makt. Sammanslagningar utmålades som byggstenar till en strömlinjeformad, revitaliserad arbetarrörelse, som är stark nog att rekrytera på bred front och stå emot den utmaning som de decentraliserade kollektivavtalsförhandlingarna och det ökande arbetsgivarmotståndet utgör (Chaison 1986, 1996). Frågan är om man i den nya sammanslagningens vågen kan kombinera effektiviseringskraven med bibehållen medlemsdemokrati.

Vi har sökt sprida ljus över sammanslagningars effekter på medlemsaktiviteten genom en enkätundersökning bland fackliga medlemmar i samband med ett *samgående*, dvs då två fackförbund tillsammans bildar ett nytt förbund. Detta är den mest komplexa formen för fusion och den som löper störst risk att resultera i minskat med-

lemsdeltagande eftersom den leder till ett nytt större fackförbund. Sammanslagningar sker också i form av *absorbering* (dvs då ett eller flera mindre fackförbund går upp i ett större) och i form av *anknytning* (dvs då regionala, enföretags- eller enarbetsplatsorganisationer går upp i en nationell organisation). Vid absorberingar eller anknytningar blir ofta den mindre parten i fusionen en mer eller mindre självständig avdelning eller klubb i den större organisationen. Många behåller sina egna stadgar och kontrollen över medlemsrekryteringen, kollektivavtalsförhandlingarna samt val av personer till olika förtroendeposter. I motsats till vid samgåenden, så har sällan absorberingar eller anknytningar några större effekter på vare sig storleken, strukturen eller ledningen av det större förbundet i fusionen (Chaison 1982, 1986).

Denna undersökning fokuserar på medlemmarna i Svenska Beklädnadsarbetareförbundet och Svenska Fabriksarbetareförbundet, de två fackförbund som slog sig samman för att tillsammans bilda Industrifacket år 1993. Vi studerar även medlemmarna i ett tredje fackförbund – Svenska Livsmedelsarbetareförbundet – som ursprungligen skulle ha varit med i sammanslagningen men drog sig ur under processens gång. Vår studie är, såvitt vi vet, den enda som undersökt eventuella förändringar i medlemsaktivitet till följd av en fusion genom en kvasiexperimentell design där individer följs över tid. I en tidigare rapport från projektet fann Sverke och Sjöberg (1997) att i det korta perspektivet (dvs ett par månader efter sammanslagningen) var medlemmarnas attityder till den egna organisationen oförändrad. Den enda förändring som kunde spåras var en nedgång i närvaron vid fackliga möten. Men det kan ta väsentligt längre tid, uppemot ett år eller två, för

ett sammanslaget förbund att hitta sin nya form och praktik, och för medlemmarna att se över formerna för och graden av sin aktivitet (Chaison 1986). I denna artikel studerar vi de mer långsiktiga effekterna.

Industrifackets tillkomst

Det var Beklädnads som började leta efter tänkbara fusionspartners i slutet på 1980-talet. Förbundet hade funnits sedan 1972, då beklädnads-, sko och läder- samt textilarbetareförbunden slogs samman till ett förbund. Beklädnads hade under åren lidit stora medlemsförluster; fram till 1980-talets mitt hade medlemsantalet minskat med närmare 50 procent till följd av att den teknologiska utvecklingen och en ökande internationell konkurrens drastiskt kommit att minska antalet arbetstillfällen i branschen (Abrahamsson m fl 1991). Under 1987 tillsatte man en kommitté med uppdrag att se över olika tänkbara sammanslagningsmöjligheter. Två tänkbara fusionspartners identifierades: Fabriks och Livs (Färm 1990). Ledningarna för de tre fackförbunden tog upp en diskussion om ett samgående, och när man väl övertygats om att det stod mer att vinna än förlora på en fusion, så startades en kampanj för sammanslagning i de respektive organisationerna. Detta kom att kallas BEFALI-fusionen, en akronym bildad av de två första bokstäverna i de tre förbundens namn: BEklädnads, FABriks och LIVs.

Sammanslagningen föreslogs av flera skäl. De tre förbundens finansiella situation hade blivit så bekymmersam att man i slutet av 1980-talet var tvungen att tära på kapitalet för att täcka budgetunderskotten. Förbundsledningarna såg tydliga behov av att förbättra stödet till de lokala klubbarna till följd av den allt mer påtagliga decentraliseringen av förhandlingar och medbestäm-

mandefrågor. Förbunden trodde även att starkare lokalavdelningar var de som var bäst skickade att identifiera och tillgodose de olika intressen som det ökande antalet kvinnliga medlemmar, medlemmar med icke-svensk bakgrund och mer välutbildade medlemmar hade (BEFALI 1991).

År 1991 presenterades BEFALI-fusionen på de tre förbundens respektive kongresser. På Beklädnadsarbetareförbundets kongress antogs förslaget om sammanslagning enhälligt efter en omfattande debatt. Förslaget godkändes också av en majoritet av delegaterna vid Fabriksarbetareförbundets kongress. Däremot förkastades förslaget av Livsmedelsarbetareförbundets kongress.

Livsmedelsarbetarnas medlemssiffror var också på nedåtgående – de hade minskat med cirka tre procent från 1987 till 1990 – men förlusterna var koncentrerade till storsadsområdena där arbetslösheten var på uppåtgående även i andra branscher (BEFALI 1991). Motståndet till sammanslagningen leddes framför allt av medlemmar från glesbygden, som argumenterade för att minskande medlemstal inte var något större problem för förbundet som skulle avhjälpas av en sammanslagning som omfattade alla regioner. Dessutom påpekade flera delegater att Livs, enligt deras mening, kunde avhjälpa de minskande medlemstalen utan en fusion och att en sammanslagning skulle suddas ut den unika identitet som livsmedelsarbetarna hade genom att tvinga in dem i ett större förbund med en mer diffus medlemskår. Kritikerna tillade att Livs organiserade många människor i glesbefolkade områden där vare sig Beklädnads eller Fabriks hade några lokalavdelningar. Sammanslagningen skulle alltså inte genomgående och överallt kunna medföra några stordriftsfördelar. Efter en intensiv debatt röstade 163 delegater emot en sammanslag-

ning och 85 för (Svenska Livsmedelsarbetareförbundet 1991).

Utan att avskräckas av att BEFALI-fusionen gått i stöpet, fortsatte de fackliga funktionärerna i Beklädnads och Fabriks att snickra på en sammanslagning mellan bara två förbund och kallade den BEFA, efter de två första bokstäverna i förbundens namn. De bildade en kommitté som hade till uppgift att utreda ekonomiska frågor, medlemsavgifter, administration, fackliga regler, regionala strukturer, den centrala organisationens roll, fackförbundspressen och administrationen av arbetslöshetskassan. Man bestämde sig för att arbeta vidare i enlighet med de huvudsakliga målen och de strukturella arrangemangen bakom BEFALI-planen (BEFA 1992).

En majoritet av delegaterna vid såväl Beklädnads som Fabriks' kongress accepterade villkoren kring BEFA-fusionen i november 1992. I april 1993 höll så båda förbunden separata avslutningskongresser under vilka man röstade för upplösning av förbunden, för att senare tillsammans mötas i den nya organisationens, Industrifackets, första kongress. Beklädnads gick in i det nya förbundet med 21 255 medlemmar och fabriksarbetarna med 73 233 medlemmar (BEFA 1992). Trots skillnaderna i storlek mellan de två förbunden är det påtagligt i överenskommelsen om sammanslagning (t ex i namnbytet, den öppna valproceduren till förtroendeposterna, konsolideringen av de regionala organen och frånvaron av en utpräglad branschorganisation) att sammanslagningen var ett samgående och inte en absorbering av Beklädnads i det större Fabriks. Industrifackets konstituerande kongress valde den förre ledaren för Fabriks till ordförande att följas ett år senare, vid hans pensionering, av den förre ordföranden för Beklädnads. Kongressens delegater god-

kände den föreslagna maktfördelningen mellan det nationella huvudkontoret och tre regionala kommittéer (Industrifacket 1993). De två förbundens regionala organ slogs samman. Vid förbundets andra kongress, som hölls 1995, företogs inga större förändringar i organisationens struktur (Industrifacket 1995).

Sammanslagningar och medlemsaktivitet

Medlemmarnas aktiva medverkan i det fackliga arbetet på arbetsplatsnivå ses ofta som grundförutsättningen för facklig demokrati (Barling m fl 1992; Lewin 1977). Ett brett medlemsdeltagande kan öka den fackliga effektiviteten genom att göra fackliga funktionärer mer lyhörda och mottagliga för medlemmarnas behov. Det leder också till att det skapas en skicklig och motiverad "frivilligkår" som de lokala organisationerna är beroende av i sitt dagliga arbete och vid förhandlingar och strejker (Gallagher & Strauss 1991; Offe & Wiesenhal 1980; Strauss 1991; Sverke 1996).

På många sätt är deltagandet i facklig aktivitet lika viktigt för facket som den enskildes produktivitet är för företaget (Barling m fl 1992, s 95, vår översättning).

Kritiker mot sammanslagningar hävdar ofta att medlemmarnas deltagande kan komma att offras i de hopslagna förbunden eftersom större fackliga organisationer ofta leder till komplexa och centraliserade system för ledning och administration, något som i sin tur verkar avskräckande på medlemmarnas aktivitet i det dagliga fackliga arbetet. Sådana farhågor har sitt berättigande. Tidigare forskningsresultat visar att stora fackförbund kan ha svårigheter med medlemsaktiviteten just eftersom de är så stora och

har så komplexa administrativa och ledande organ (Barling m fl 1992; Child m fl 1973). Centralisering tycks också verka avskräckande på gräsrotsengagemanget:

Medlemmarnas medverkan i utvecklandet av fackets riktlinjer, som påverkar deras dagliga liv, blir indirekt och sambandet mellan deras förväntningar och fackets agerande kan bli otydligt eller försvinna helt (Coady 1976, s 237–238, vår översättning).

I jämförelse med andra områden inom organisationsforskningen är litteraturen om fackliga sammanslagningar och deras konsekvenser för enskilda medlemmars aktivitet relativt begränsad (Streeck & Visser 1997). Till stor del har denna forskning bedrivits i anglosaxiska länder (t ex Brooks & Gamm 1976; Campling & Michelson 1997; Chaison 1986, 1996; Chitayat 1979; DeCenzo 1981; Freeman & Brittain 1977; Waddington 1995; Williamson 1995). Trots att dessa studier inte explicit berör Sverige menar vi att de har klar relevans för vår studie eftersom de berör förhållandet mellan facklig struktur och den enskilde medlemmens möjligheter till deltagande i det fackliga arbetet. Det finns också värdefulla svenska studier som sätter sammanslagningar och facklig organisationsstruktur i relation till det svenska arbetsmarknadspolitiska klimatet (t ex Boglind 1989; D'Agostino 1987; Hadenius 1976; Jobring 1986; Kjellberg 1997, 1998; Korpi 1978; Lewin 1977; Molin 1991).

Litteraturen betonar att sammanslagningar mycket väl kan hämma medlemmarnas engagemang och aktivitet. Vid sammanslagningar skapas helt nya organisationer som kan få negativa följder:

ett övergivande av historia och tradition, en förlust av organisationens identitet, en

statusförlust för fackliga ledare och ett krav på medlemmarna att anpassa sig till målsättningar, arbetsätt och visioner i en annan organisation (Williamson 1995, s 24, vår översättning).

Detta kan leda till att medlemmarna upphör med att identifiera sig med organisationens intresse och mål. De kanske helt enkelt slutar intressera sig för sitt fackförbund och lägger ner all aktivitet (Barling m fl 1992; Chaison 1986). Eftersom sammanslagna fackförbund kan tillgodoräkna sig stordriftsfördelar i sin verksamhet, så kan de också i större utsträckning hålla sig med anställa funktionärer. De blir därmed mindre beroende av medlemmarnas frivilliga engagemang i det lokala arbetet och såväl tillfällena till som belöningen för aktivt deltagande kan bli mindre (Chaison 1986). Litteraturen ger också exempel på hur fackliga funktionärer förhandlat fram sammanslagningar som centraliserat beslutsfattandet till de nationella förbundens huvudkontor och därmed minskat både den lokala fackliga aktiviteten och möjligheterna att utmana den sittande ledningen (se t ex Brooks & Gamm 1976; Waddington 1995).

Även om syftet med fusioner är att öka effektiviteten och skapa starkare förbund kan fackliga sammanslagningar alltså slå undan benen på sig själva om de leder till minskad medlemsaktivitet. Sådana konsekvenser vore förödande i ett svenskt sammanhang där arbetsrättslagstiftningen och det decentraliserade förhandlingssystemet kräver täta kontakter mellan arbetsgivare och arbetstagarrepresentanter på arbetsplatsnivå, och ett större engagemang och deltagande från gräsrotterna i den fackliga rörelsen. En för svenska förhållanden unik företeelse är kombinationen av en stark central organisation och en starkt decentraliserad struktur som bygger

på lokal facklig aktivitet (Boglund 1989; Kjellberg 1997; Molin 1991). Ett mål som ofta upprepats är att skapa en facklig rörelse som ligger nära sina medlemmar, ”som arbetar *med* medlemmarna snarare än *för* dem” (Kjellberg 1998, s 103, vår översättning).

Den alltmer föränderliga omvärlden – med en tilltagande internationalisering, en gradvis övergång från industri- till tjänsteproduktion och en uppluckring av anställningsformerna som några kännetecken (Sverke 1997) – har ställt facket inför nya utmaningar. Förändringarna har skapat en stark press på att ytterligare minska antalet fackliga förbund genom sammanslagningar för att bygga organisationer som blir starka nog att möta dessa utmaningar. Det är dock möjligt att de tänkbara negativa effekterna av fackliga sammanslagningar kan minimeras av dem som förhandlar fram sammanslagningen. Funktionärerna kan skissa på ledningsstrukturer och processer som motverkar de negativa följderna av ökad storlek och mer diversifierade medlemskadrer. De skulle därmed kunna stabilisera graden av deltagande efter sammanslagningen. Kan de svenska fackförbunden behålla och kanske till och med öka medlemsdeltagandet under det att de fusionerar?

Olika typer av facklig aktivitet

Hur kan man då studera medlemmarnas deltagande i det lokala fackliga arbetet? I litteraturen behandlas det fackliga medlemsdeltagandet ofta som ett flerdimensionellt fenomen (t ex Gallagher m fl 1987; Kuruvilla m fl 1990; McShane 1986; Sverke & Sjöberg 1995). Med detta menas att medlemsdeltagandet sker i olika former som varierar i termer av såväl tid och ansträngning som grad av aktiv involvering (t ex Klandermands 1986, 1996). Dessa former

sammanfattar olika, mer specifika, aktiviteter till ett hanterligt antal övergripande kategorier av medlemsdeltagande.

Figur 1 illustrerar denna syn på medlemsaktivitet. *Administrativ aktivitet* innefattar sådana aktiviteter som kräver deltagande under avsevärd tid och med avsevärd ansträngning, t ex att inneha en förtroendepost i den fackliga organisationen. Periodiskt återkommande deltagande som, detta till trots, kräver en avsevärd insats, t ex att delta i förhandlingar och hålla tal vid fackliga kongresser, hör till kategorin *periodisk aktivitet*. *Stödjande aktivitet* består av mer passiva former för deltagande som kräver lite i både tid och ansträngning, t ex att läsa fackförbundstidningen och att diskutera fackliga frågor med arbetskamraterna. Härutöver kan det faktum att man kvarstår som facklig medlem ses som en form av deltagande. *Bibehållet medlemskap* kräver ingen ansträngning, men är något som tilldrar sig under lång tid i jämförelse med andra former för aktivitet (Klandermand 1986; Sverke & Sjöberg 1995).

Kelloway och Barling (1993) hävdar att de olika aspekterna av facklig aktivitet är kumulativa och kan rangordnas efter medlemmarnas möjlighet att engagera sig i dem. Detta resonemang kan appliceras på samtliga former för deltagande som nämnts ovan. Att kvarstå som medlem är öppet för alla medlemmar (åtminstone om medlem-

skap är frivilligt). Givet att de har valt att bibehålla medlemskapet, kan en del – men inte alla – också välja att engagera sig i någon form av stödjande aktivitet. Av de medlemmar som ägnar sig åt stödjande aktiviteter – exempelvis genom att diskutera fackliga frågor med sina arbetskamrater – kan en del välja att även delta i någon periodiskt återkommande aktivitet, t ex hålla tal vid fackliga möten. Det administrativa deltagandet, slutligen, är öppet enbart för en minoritet av medlemmarna; för att kunna engagera sig i administrativt avseende krävs såväl att man är medlem som att man tidigare deltagit i någon form av stödjande och tillfälliga aktiviteter.

Genom att anlägga detta perspektiv på fackförbundssammanslagningar menar vi att det är fullt möjligt att ett samgående kan inverka negativt på det fackliga deltagandet. Vi antar att en fusion, i den utsträckning den medför en centralisering av den fackliga organisationsstrukturen, för det första kan leda till minskade möjligheter för administrativ aktivitet genom att antalet förtroendeposter i den nya organisationen minskas. I enlighet med detta resonemang kan sammanslagningar dessutom, för det andra, leda till färre möjligheter till periodiskt deltagande genom att det exempelvis blir färre möten att gå på. För det tredje, givet dessa restriktioner kan fusioner också minska möjligheterna till stödjande aktivitet genom att avståndet mellan medlemmarna och de olika organisatoriska enheterna ökar. Kvarhållandet av medlemskapet, slutligen, är den faktor som löper minst risk att påverkas av sammanslagningen.

Figur 1. Olika former av medlemsaktivitet.

		Ansträngning	
		Låg	Hög
Tidsåtgång	Kort	Stödjande aktivitet	Periodisk aktivitet
	Lång	Bibehållet medlemskap	Administrativ aktivitet

Undersökningens uppläggning

Vi använde oss av enkäter för att undersöka medlemsaktiviteten före och efter BEFA-

fusionen. Basdata gällande tiden före sammanslagningen samlades in under vintern 1991–92. Data från samma personer samlades sedan in efter sammanslagningen under vintern 1994–95, knappt två efter den officiella tidpunkten för sammanslagningen (maj 1993).¹ Från vart och ett av de tre förbunden valdes slumpmässigt två procent av medlemmarna (exklusive pensionärer) ur de nationella medlemsregistren. Genom dessa representativa urval innehåller vårt material medlemmar från alla organisationsenheter och kan därmed bidra till att belysa medlemsaktivitet på olika nivåer i facket. Deltagandet i undersökningen var frivilligt.

Tabell 1 redovisar urvalsramar, svarsfrekvenser och beskrivande statistik för de tre studerade förbunden. Svarsfrekvenserna var drygt 50 procent vid Tid 1 och närmare 70 procent vid Tid 2. Eftersom det slutgiltiga urvalet därmed innehöll endast omkring 35 procent av alla som valts ut för undersökningen fann vi det viktigt att göra

tre typer av bortfallsanalys. För det första, i samtliga tre förbund befanns de som svarade vara representativa för sina respektive förbund avseende genomsnittsålder och kön. Den andra analysen, som baserades på telefonintervjuer med fem procent av bortfallet, visade att det inte fanns några skillnader i medlemsaktivitet mellan bortfallet och undersökningsdeltagarna. För det tredje var det inga skillnader i facklig aktivitet vid Tid 1 mellan personer som bara besvarade den första enkäten och de som deltog vid båda undersökningstillfällena (för ytterligare detaljer, se Sjöberg & Sverke 2001; Sverke & Kuruvilla 1995; Sverke & Netrell 1993).

Våra frågor om facklig aktivitet ingick i en omfattande enkät som tagits fram för att belysa även arbetsmiljöupplevelser samt attityder till fack och företag. Våra mått på de fyra olika formerna av facklig aktivitet (se Sverke & Kuruvilla 1995; Sverke & Sjöberg 1995) beräknades som medelvärden på de frågor som användes för att belysa varje given form av deltagande. Reliabiliteten för de olika måtten var tillfredsställande vid båda datainsamlingsomgångarna. *Administrativ aktivitet* mättes med tre frågor där medlemmarna angav om de hade fackliga förtroendeuppdrag och deltagit i förhandlingar. Vi använde oss av tre frågor för att spegla även *periodisk aktivitet*. Här angav de svarande om de hade engagerat sig genom att exempelvis väcka en facklig fråga eller delta i diskussioner på fackliga möten. För

Tabell 1. Urval, svarsfrekvens och beskrivande statistik för de tre förbunden.

	Sammanslagna förbund		Jämförelseförbund
	Beklädnads	Fabriks	Livs
Urvalsstorlek			
Tid 1	418	1 434	979
Svarsfrekvens			
Tid 1 (%)	57	53	51
Antal svarande Tid 1 (=urvalsstorlek Tid 2)	237	755	494
Svarsfrekvens			
Tid 2 (%)	69	69	67
Antal svarande			
Tid 2	164	519	329
Andel män (%)	43	66	59
Medelålder	42	38	39
Antal år i facket	16	11	12

1. Vi gjorde även en datainsamling direkt efter sammanslagningen, men eftersom våra frågor om deltagande i facklig aktivitet är retrospektiva använder vi oss här av den mer långsiktiga uppföljningen för att aktivitet före sammanslagningen inte inverkar på resultaten efter fusionen.

att mäta *stödjande aktivitet* använde vi oss av sex frågor där medlemmarna angav om de hade diskuterat fackliga frågor med arbetskamrater, deltagit i någon facklig studiecirkel, läst kollektivavtalet osv. Medan dessa tre former av medlemsaktivitet hade bipolära svarsalternativ (1=nej, 2=ja), så besvarades våra frågor om *bibehållet medlemskap* på femgradiga svarsskalor (1=stämmer inte alls, 5=stämmer helt). Här fick deltagarna ta ställning till tre påståenden av typen ”Jag har för avsikt att vara medlem i facket under resten av mitt yrkesverksamma liv”.

Resultat

I *tabell 2* presenteras beskrivande statistik för de olika formerna av medlemsaktivitet före och efter sammanslagningen. Alla former av deltagande visade sig ligga kvar på i stort sett samma nivåer över tid. Såsom väntat ligger värdena för den administrativa aktiviteten lägst generellt sett, eftersom det är den form av deltagande som kräver mest tid och ansträngning och som är mest

kringskuret vad möjligheterna till deltagande beträffar. Siffrorna är något högre för periodisk aktivitet och väsentligt högre för stödjande aktivitet. Medelvärdena för bibehållet medlemskap ligger mycket högt på den femgradiga svarsskalan.

Vårt första steg var att undersöka om graden av medlemsaktivitet före sammanslagningen var likvärdig i de tre förbunden (dvs vi jämförde de fusionerande förbunden med jämförelseförbundet). Den multivariata variansanalysen (MANOVA) visade inte på några signifikanta skillnader i medlemsaktivitet mellan Beklädnads, Fabriks och Livs före sammanslagningen ($F[8,1508] = 1.23, p = .279$).

För att skatta effekterna av sammanslagningen på deltagandet genomfördes en multivariat variansanalys med kovariat (MANCOVA). Här jämförde vi nivåerna på aktiviteten efter fusionen efter att ha tagit hänsyn till de smarginella skillnader i deltagande som förelåg mellan förbunden före sammanslagningen. En signifikant multivariat effekt erhöles för fackförbundsskillnader ($F[8,1500] = 2.47, p = .012$), något som

Tabell 2. Medelvärden (M) och standardavvikelser (SD) i medlemsaktivitet: Test för skillnader mellan förbund efter sammanslagningen med hänsyn till skillnader före.

Deltagande- form	Sammanslagna förbund				Jämförelseförbund		Skillnad Univariat F (df = 2,753)
	Beklädnads		Fabriks		Livs		
	Före M (SD)	Efter M (SD)	Före M (SD)	Efter M (SD)	Före M (SD)	Efter M (SD)	
Administrativ aktivitet	1.10(0.23)	1.11(0.25)	1.17(0.30)	1.15(0.29)	1.16(0.30)	1.12(0.27)	0.94
Periodisk aktivitet	1.16(0.29)	1.16(0.29)	1.26(0.35)	1.21(0.34)	1.27(0.36)	1.25(0.35)	1.29
Stödjande aktivitet	1.45(0.29)	1.38(0.28)	1.52(0.28)	1.48(0.29)	1.52(0.29)	1.49(0.29)	3.43*
Bibehållet medlemskap	3.98(1.14)	4.19(0.99)	3.93(1.19)	4.16(1.04)	3.98(1.24)	4.05(1.13)	2.00

Medelvärdena kan variera mellan 1 och 2 för administrativ, periodisk och stödjande aktivitet, mellan 1 och 5 för bibehållet medlemskap. * $p < .05$.

visar att det efter sammanslagningen finns skillnader mellan de tre förbunden i deltagande när vi kontrollerat för basnivåerna.

För att skatta effekten av sammanslagningen på de fyra specifika formerna av medlemsaktivitet följde vi upp den övergripande skillnaden i medlemsdeltagande med univariata F-test, fortfarande med samtliga fyra kovariat (dvs basnivåerna i deltagandeformerna) i behåll. Dessa uppföljande test visar inte på några signifikanta skillnader mellan de tre förbunden efter sammanslagningen i administrativ aktivitet, periodisk aktivitet eller bibehållet medlemskap. Nivåerna i administrativt och periodiskt deltagande ligger kvar på ungefär samma nivåer medan avsikten att stå kvar som medlem förstärks för alla tre förbunden.

Det finns en signifikant skillnad mellan förbunden, nämligen vad gäller stödande aktivitet. Medlemmarna i det mindre av de två förbund som slogs samman (Beklädnads) rapporterar signifikant lägre nivåer av stödande deltagande efter sammanslagningen vid jämförelse med det större förbundet i sammanslagningen (Fabriks) och jämförelseförbundet (Livs). Men trots att det stödande deltagandet minskar mer bland medlemmarna i Beklädnads än i de övriga två förbunden, så är denna minskning ganska liten i absoluta tal (en nedgång med 0.07 på en skala mellan 1.0 och 2.0). Dessutom, efter sammanslagningen är graden av stödande deltagande för Beklädnads inte uppseendeväckande mycket lägre än för Fabriks och Livs (1.38 i jämförelse med 1.48 och 1.49).

Diskussion

Denna artikel har kommit till inom ramen för ett projekt som undersökt betydelsen av fackliga sammanslagningar för medlemmarnas deltagande i facklig aktivitet genom

att följa individer över tid. En tidigare rapport, som fokuserade på de kortsiktiga effekterna av sammanslagningen mellan Beklädnads och Fabriks (Sverke & Sjöberg 1997), påvisade enbart smärre förändringar i medlemsaktiviteten – mindre deltagande i facklig mötesverksamhet – några månader efter samgåendet. Senare, nära två år efter BEFA-fusionen till Industrifacket, har vi inte funnit några ytterligare förändringar av större omfattning. Det administrativa och periodiska deltagandet i lokal facklig aktivitet är, liksom benägenheten att bibehålla medlemskapet, oförändrat såväl i de två sammanslagna förbunden som i jämförelseförbundet, Livs. Det stödande deltagandet minskar något i det mindre av de två förbund som slogs samman (Beklädnads) men förändras inte signifikant i de två övriga förbunden.

Vårt huvudresultat är således att sammanslagningen inte hade någon omfattande betydelse för medlemmarnas deltagande i det dagliga fackliga arbetet. Den marginella nedgången i stödande deltagande för Beklädnads ska tolkas försiktigt. För det första, även om förändringen i stödande aktivitet är statistiskt signifikant, så är den liten. För det andra, även om det går att hävda att det vi ser är en följd av skillnader i storlek mellan förbunden, tror vi inte att detta är en trolig förklaring. Återigen, nedgången var liten och det gick inte att spåra någon minskning i deltagandet i de aktiviteter som kräver mer tid och ansträngning (administrativ och periodisk aktivitet) eller väsentligt mindre insatser (bibehållandet av medlemskapet). Vi hävdar alltså att medlemmarna i det mindre förbundet inte dragit sig undan för att de känner sig likgiltiga eller för att de upplever sig ha mindre möjligheter till deltagande i den nya, större, sammanslagna organisationen.

Våra resultat kan verka ologiska. Litteraturen, främst den internationella, om betydelsen av fackliga sammanslagningar tycks peka i riktning mot en mer omfattande minskning i medlemsaktiviteten. Detta skulle ske till följd av att stora sammanslagna fackförbund ofta centraliseras och styrs byråkratiskt, slutar lita till frivilligsatser av medlemmar och för att de fackliga funktionärerna stärker sina maktpositioner under de förhandlingar som leder fram till fusionen (Chaison 1986). Dessutom, efter sammanslagningar kan medlemmar i förbund som omsluter olika branscher och yrken komma att känna sig alltmer främmande inför sitt nya fackförbund och kan därför, till följd av en försvagad facklig identitet, dra sig undan deltagande (Williamson 1995). Vi tror dock att resultaten kan förklaras med de förhållanden som råder vid fackliga sammanslagningar i Sverige, och de intentioner förtroendevalda, anställda och medlemmar hade vid förhandlingarna om BEFALI och BEFA.

Som vi tidigare beskrivit är svenska fackförbund mycket intresserade av hur sammanslagningar på olika sätt påverkar medlemsdeltagandet. Det som spelat in är dels arvet från tidigare fusioner och dels den traditionella svenska balanseringen mellan centralisering och bred aktivitet på arbetsplatsnivå (Molin 1991). Detta har lett till att svenska fackförbund börjat granska alla planer på sammanslagningar mycket kritiskt vad gäller deras eventuella inverkan på medlemsdeltagandet (Abrahamsson m fl 1991; Ahlén 1992; LO 1991). Således uttalade den kommitté som utredde BEFALI-fusionen att den inte ville se "en traditionell sammanslagning" utan förordade skapandet av "ett helt nytt förbund" som, sin storlek till trots, skulle utformas så att närheten till medlemmarna stärktes (BEFALI 1991, s 10).

Framtidens fackförbund måste kännetecknas av lokal styrka, avbyråkratisering och att medlemmen sätts i centrum (BEFALI 1991, s 11).

Planen för den senare övergivna BEFALI-fusionen förespråkade ett decentraliserat fackförbund med en platt organisationsstruktur som tillät snabba beslutsvägar och stark medlemsidentifikation med bransch- och regionala organ. Antalet anställda skulle inte komma att minskas (annat än via naturlig pensionering och erbjudanden om förtidspension), även om detta motverkade de omedelbara ekonomiska vinsterna med sammanslagningen. Regionkontoren skulle etableras med hänsyn till geografiska förhållanden och skulle uppgå till minst ett i vardera av Sveriges 24 län. Dessas aktiviteter skulle innefatta medlemsrekrytering, genomförandet av facklig utbildning, stöd till lokala klubbar vid förhandlingar och upprättandet av nya klubbar på arbetsplatser som hade fackmedlemmar men ingen facklig organisation. Det skulle satsas rejält på integration efter sammanslagningen. Så skulle t ex huvudkontoren och regionerna inom de tre respektive förbunden slås samman och man skulle avstå från att fördela förtroendeposterna på grundval av de tidigare förbundstillhörigheterna. Men som en följd av den vikt man fäste vid lokalt engagemang, en bred medlemsaktivitet och starka klubborganisationer, så undantogs klubb-nivån från kraven på integration (BEFALI 1991). Detta kan naturligtvis vara en viktig förklaring till att medlemsdeltagandet förblev intakt.

Det är anmärkningsvärt att i den mest stridslystna debatten kring BEFALI-planen, debatten vid Livsmedelsarbetarförbundets kongress, så var såväl motståndare som förespråkare till fusionen eniga om behovet av

ökad medlemsaktivitet och inflytande, starkare lokalorganisationer och anpassningar till de utmaningar som decentraliseringen av förhandlingarna innebar (Svenska Livsmedelsarbetarförbundet 1991).²

När BEFALI-förslaget röstades ner vid Livs' kongress påbörjade företrädarna för Beklädnads och Fabriks nya diskussioner om en BEFA-fusion. BEFA-planen var i stora avseenden identisk med BEFALI-planen vad gäller syfte och övergripande mål. De fackliga företrädarna uttalade:

Ska vi kunna möta alla de svårigheter facket står inför måste aktiviteten breddas. Detta måste främst ske på arbetsplatserna – det är där medlemmarna finns och den fackliga aktiviteten påbörjas. Det är här varje enskild medlem kan besöka ett möte, träffa sin förtroendeman och diskutera de fackliga kraven. Den fackliga medvetenheten och demokratin måste förstärkas och det kan bara ske genom att de enskilda medlemmarna känner att den dagliga verksamheten är bra och viktig och berör dem (BEFA 1992, s 24).

Den nödvändiga decentraliseringen av den fackliga verksamheten tillgodosågs genom tillskapandet av 22 fackliga regionkontor i det nybildade Industrifacket (dvs mindre än ett per län eftersom det inte fanns tillräckligt med medlemmar i några av de mer glesbefolkade länen då Livs inte längre var del av fusionen). De regioner som omfattade stora geografiska områden kunde öppna branschkontor för att upprätthålla den nära kontakten med medlemmarna. Vissa av de uppgifter som tillkom den nationella förbundsstyrelsen (t ex utbildning, näringspolitik och medlemsrekrytering) delegerades till tre regionala kommittéer. De fackliga huvudkontoren koncentrerade sin verksamhet till att främst omfatta lobbying,

ideologisk inriktning, publicering av en gemensam fackförbundstidning och administration av den sammanslagna arbetslöshetskassan. De ekonomiska besparingarna kom ifrån en minskning av de centrala administrativa uppgifterna snarare än av de lokala representativa aktiviteterna. Personalminskningen skulle ske genom naturlig avgång och snabbas på något med erbjudanden om förtida pensionering (BEFA 1992; Industrifacket 1993).

BEFA-fusionen hade tre övergripande teman: att utveckla det goda arbetet, att stärka den fackliga organisationen, och att verka för politiskt/samhälleligt inflytande (BEFA 1992). Det senare är kraftigt beroende av en stark central organisation och effektivt lobbyarbete, men de första två kräver ett omfattande medlemsdeltagande och en betydelsefull roll för den lokala fackliga nivån vad gäller förhandlingar och medlemsrekrytering. Detta uppnås genom tillskapandet av de tre regionala kommittéerna och genom att ge dem uppgifter som tidigare tillkom de nationella huvudkontoren och genom att avstå från minskningar av antalet förtroendevalda på lokal nivå. Kanske än viktigare, arbetsplatsorganisationerna undantogs från kravet på sammanslagningar;

---

2. Efter att Livsmedelsarbetarförbundet röstat ner fusionsplanen gick förbundet vidare med egna interna reformer av det fackliga arbetet. Med målsättningen att omorganisera förbundet för att stärka medlemsinflytandet i beslutsfattandet och förbättra ekonomin tillsatte 1991 års kongress två utredningar. Förslag till strukturförändringar presenterades vid en särskild kongress 1993 och förbundets stadgar ändrades (Svenska Livsmedelsarbetareförbundet 1993). Ytterligare studier av verksamheten och strukturen påbörjades vid denna tidpunkt för att decentralisera administrationen, lägga större vikt vid lokala aktiviteter och förbättra medlemsdeltagandet.

på detta vis kunde medlemmarna se sina fackförbund gå samman i fusionen men behålla sina lokala klubbar, med vilka de hade mest utbyte, oförändrade.

Slutsatser

Det finns säkert de som skulle hävda att förhållanden kring BEFA-fusionen till Industrifacket, liksom kring dess planerade föregångare BEFALI, och det sätt varpå svenska fackförbund hanterat sammanslagningar är unikt i ett internationellt perspektiv på grund av deras starka betoning på att säkerställa och utöka medlemsdeltagandet. Överväganden kring resultatet av tidigare fusioner och kring behoven av starka arbetsplatsorganisationer till följd av decentraliserade förhandlingar och medbestämmande-lagstiftning, har bidragit till att sätta medlemsdeltagandet i centrum för debatt och förhandlingar vid sammanslagningar. Detta är onekligen en kontrast till den vikt som vanligtvis läggs vid strukturella och finansiella frågor vid fackförbundssammanslagningar i andra länder (Chaison 1996).

Våra data gör det inte möjligt att uttala oss mer detaljerat om orsakerna till det stabila eller minskande deltagandet eller vad som skulle krävas för att en sammanslagning skulle leda till ökat deltagande. Vi kan t ex inte gradera vilket inflytande på medlemsaktiviteten de nya regionala organen haft i jämförelse med bibehållandet av personalen eller beslutet att inte kräva integration på lokal nivå eller några andra särdrag i BEFA-planen. Inte heller kan vi jämföra inverkan av olika specifika faktorer i det sammanslagna Industrifacket med förhållanden i Livs, det förbund som valde att stå utanför sammanslagningen.

Detta till trots vågar vi hävda att vår studie utgör en unik beskrivning av ett sam-

gående genom att vi kunnat mäta deltagandet såväl före som efter sammanslagningen och dessutom kunnat kontrastera detta mot förhållanden i ett utanförstående förbund. Vi tror att historien kring BEFA-fusionen och vår undersökning av den visar att en öppen och livaktig diskussion kring medlemsdeltagandet, en diskussion som lägger stor vikt vid medlemsaktiviteten, kan leda till att de traditionella farhågorna kring följderna av fackförbundssammanslagningar kommer på skam. Lärdomen här, något som skulle studeras av fackliga organisationer såväl nationellt som internationellt, är att medlemsdeltagandet inte behöver offras i samband med att man tar sig an de många komplexa frågor kring styrning och administration som medföljer sammanslagningar.

Referenser

- Abrahamsson B (1993) "Union Structural Change" *Economic and Industrial Democracy*, vol 14, s 399–421.
- Abrahamsson B, Ahlén K, Eriksson A H & Sverke M (1991) *Framtidens fackförbund: Programplan BEFALI*. Arbetslivscentrum, Stockholm.
- Ahlén K (1992) "Union Legitimacy: Members' Perceptions of Union Government" Paper presenterat vid the Symposium on Emerging Union Structures, Clark University, Worcester, MA.
- Allvin M & Sverke M (2000) "Do New Generations Imply the End of Solidarity? Swedish Unionism in the Era of Individualization" *Economic and Industrial Democracy*, vol 21, s 71–95.
- Barling J, Fullagar C & Kelloway E K (1992) *The Union and Its Members: A Psychological Approach*. Oxford University Press, New York och Oxford.
- BEFA (1992) *BEFA – Ett nytt förbund: Rapport från utredningen om bildande av ett nytt gemensamt förbund mellan Beklädnadsarbetarnas förbund och Svenska fabriksarbetareförbundet*. BEFA-utredningen, Stockholm.
- BEFALI (1991) *BEFALI – Ett nytt förbund: Rapport från utredningen om bildande av ett nytt gemensamt förbund mellan Beklädnadsarbetarnas för-*

- bund, Fabriksarbetareförbundet och Livsmedelsarbetareförbundet. BEFALL-utredningen, Stockholm.
- Boglund A (1989) *Tjänstemännen, facket och företaget: En diskussion om förutsättningarna för facklig organisering i moderna företag*. Prisma, Göteborg.
- Brooks G W & Gamm S (1976) *The Causes and Effects of Union Mergers with Special Reference to Selected Cases in the '60s and '70s*. United States Department of Labor, Washington, D.C.
- Campling J T & Michelson G (1997) "Trade Union Mergers in British and Australian Television Broadcasting" *British Journal of Industrial Relations*, vol 35, s 211–242.
- Chaison G N (1982) "Union Mergers and the Integration of Union Governing Structures" *Journal of Labor Research*, vol 3, s 139–152.
- Chaison G N (1986) *When Unions Merge*. Lexington Books, Lexington, MA.
- Chaison G N (1996) *Union Mergers in Hard Times: The View from Five Countries*. Cornell University Press, Ithaca, N.Y.
- Child J, Loveridge R & Warner M (1973) "Toward an Organizational Study of Trade Unions" *Sociology*, vol 7, s 71–91.
- Chitayat G (1979) *Trade Union Mergers and Labor Conglomerates*. Praeger, New York.
- Coady M A (1976) *Trade Union Mergers and Their Significance in the Canadian Labor Movement*. LL M-avhandling, Osgood Hall Law School, Toronto.
- D'Agostino H (1987) *Arbetarförbundens medlemsutveckling i Sverige 1900–1905*. Institutet för social forskning, Stockholm.
- DeCenzo D D (1981) *Union Merger Negotiations*. Doktorsavhandling, University of West Virginia, Morgantown, WV.
- Freeman J & Brittain J (1977). "Union Merger Process and Industrial Environment" *Industrial Relations*, vol 16, s 173–185.
- Färm G (1990) *Utredning om framtiden för Beklädnadsarbetarnas förbund inom LO*. Norrköping.
- Gallagher D G, Parks J & Wetzel K (1987) "Methodological Considerations in the Measurement of Union Participation: The Issue of a Multi-dimensional Construct" *Proceedings of the Nineteenth Annual Meeting of the Decision Sciences Institute*, Boston, s 530–533.
- Gallagher D G & Strauss G (1991) "Union Membership Attitudes and Participation" s 139–174 i
- Strauss G, Gallagher D G & Fiorito J (red) *The State of the Unions*. Industrial Relations Research Association, Madison, WI.
- Hadenius A (1976) *Facklig organisationsutveckling: En studie av Landsorganisationen i Sverige*. Rabén & Sjögren, Stockholm.
- Industrifacket (1993) "Konstituerande kongress: 17-23 April 1993" Industrifacket, Stockholm.
- Industrifacket (1995) Protokoll från första ordinarie kongress: 22–25 april 1995" Industrifacket, Stockholm.
- Jobring O (1986) *Lokal facklig utveckling: Möjligheter under centrala villkor*. BAS, Göteborg.
- Kelloway E K & Barling J (1993) "Members' Participation in Local Union Activities: Measurement, Prediction and Replication" *Journal of Applied Psychology*, vol 78, s 262–279.
- Kjellberg A (1983) *Facklig organisering i tolv länder*. Lund: Arkiv.
- Kjellberg A (1997) *Fackliga organisationer och medlemmar i dagens Sverige*. Arkiv, Lund.
- Kjellberg A (1998) "Sweden: Restoring the Model?" s 74–117 i Ferner A & Hyman R (red) *Changing Industrial Relations in Europe*. Blackwell, Oxford.
- Klandermans B (1986) "Psychology and Trade Union Participation: Joining, Acting and Quitting" *Journal of Occupational Psychology*, vol 59, s 198–204.
- Klandermans B (1996) "Ideology and the Social Psychology of Union Participation" s 259–274 i Pasture P, Verberckmoes J & De Witte H (red) *The Lost Perspective? Trade Unions between Ideology and Social Action in the New Europe*. Avebury, Aldershot, UK.
- Korpi W (1978) *Arbetarklassen i välfärdskapitalismen*. Prisma, Stockholm.
- Kuruvilla S, Gallagher D G, Fiorito J & Wakabayashi M (1990) "Union Participation in Japan: Do Western Theories Apply?" *Industrial and Labor Relations Review*, vol 43, s 374–389.
- Lewin L (1977) *Hur styrs facket? Om demokratin inom fackföreningarna*. Rabén & Sjögren, Stockholm.
- LO (1991) *Organisationen i framtiden: En rapport till LO-kongressen 1991*. LO, Stockholm.
- LO (1969) *Fackföreningsrörelsen*. LO, Stockholm.
- McShane S L (1986) "The Multidimensionality of Union Participation" *Journal of Occupational Psychology*, vol 59, s 177–187.
- Molin R (1991) *Organisationen inom facket: Organisationsutveckling inom de till Landsorganisationen*

- anslutna förbunden. Carlson Bokförlag, Stockholm.
- Nilsson T & Sandberg Å (1988) *Rörelse över gränser: Teknisk förändring och facklig organisering*. Arkiv, Lund.
- Offe C & Wiesenthal H (1980) "Two Logics of Collective Action: Theoretical Notes on Social Class and Organizational Form" s 67–115 i Zeitlin M (red) *Political Power and Social Theory*. JAI Press, Greenwich, CT.
- Sjöberg A & Sverke M (2001) "Instrumental and Ideological Union Commitment: Longitudinal Assessment of Construct Validity" *European Journal of Psychological Assessment*, vol 17, s 98–111.
- Strauss G (1991) "Union Democracy" s 201–236 i Strauss G, Gallagher D G & Fiorito J (red) *The State of the Unions*. Industrial Relations Research Association, Madison, WI.
- Streeck W (1988) "Editorial Introduction" *Economic and Industrial Democracy*, vol 9, s 307–318.
- Streeck W & Visser J (1997) "The Rise of the Conglomerate Union" *European Journal of Industrial Relations*, vol 3, s 305–332.
- Svenska Livsmedelsarbetareförbundet (1991) "Protokoll från den femtonde ordinarie kongressen: 1–6 september 1991" Svenska Livsmedelsarbetareförbundet, Stockholm.
- Svenska Livsmedelsarbetareförbundet (1993) "Protokoll från extrakongressen: 11–13 juni 1993" Svenska Livsmedelsarbetareförbundet, Stockholm.
- Sverke M (1996) "The Importance of Ideology in Trade Union Participation in Sweden: A Social-Psychological Model" s 353–376 i Pastore P, Verberckmoes J & De Witte H (red) *The Lost Perspective? Trade Unions between Ideology and Social Action in the New Europe*. Avebury, Aldershot, UK.
- Sverke M & Kuruville S (1995) "A New Conceptualization of Union Commitment: Development and Test of an Integrated Theory" *Journal of Organizational Behavior*, vol 16, s 505–532.
- Sverke M & Netrell M (1993) "The EMUS Union Commitment Study: Analysis of Non-respondents in Main Study 1" Working Paper 9/93, Arbetslivscentrum, Stockholm.
- Sverke M & Sjöberg A (1995) "Union Membership Behavior: The Influence of Instrumental and Value-based Commitment" s 229–254 i Tetrick L E & Barling J (red) *Changing Employment Relations: Behavioral and Social Perspectives*. American Psychological Association, Washington, DC.
- Sverke M & Sjöberg A (1997) "Short-term Union Merger Effects on Member Attitudes and Behaviour" s 347–360 i Sverke M (red) *The Future of Trade Unionism: International Perspectives on Emerging Union Structures*. Avebury, Aldershot, UK.
- Waddington J (1995) *The Politics of Bargaining: The Merger Process and British Trade Union Structural Development, 1892–1987*. Mansell, London.
- Williamson L (1995) "Union Mergers: An Update" *Monthly Labor Review*, February, s 18–25.